

Drago KOS

SOCIOLOŠKI KONGRES V MADRIDU - SKOZI PROSTOR (IN ČAS)

Velika koncentracija sociologov v Madridu letos poleti je sama po sebi zanimiva za prostorsko sociologijo. Vendar pa se v tem zapisu ne bomo ukvarjali s prednostimi in pomanjkljivostmi množičnega druženja sociologov pod vročim kastilskim soncem. To temo prepuščamo tistim, ki se ukvarjajo s sociologijo sociologije. Verjetno pa niso redki, ki so razmišljali tudi o prostorsko meteoroloških razmerah madridskega kongresa.

Največje sociološko srečanje vseh časov je seveda tudi priložnost za resno vsebinsko razpravo o vlogi "prostorske dimenzije", tako na globalni kot tudi lokalni ravni. Sociologija za en svet - enotnost in različnost kot skupna okvirna tema kongresa je neposredno spodbujala tudi prostorsko tematiziranje družbene problematike. Poziv je doživel kar precejšen odziv. Veliko je bilo prispevkov, ki so poskušali svojo specifično temo navezati na proces globalizacije. Drugi vzrok za veliko prisotnost "prostorske dimenzije" na tem kongresu je nedvomno ekološka problematika. Očitno je "environmentalizem" velika tema sedanjosti in še večja tema prihodnosti. Temu sklopu je bilo npr. posvečeno kar nekaj posebnih srečanj, zelo pa so bila prisotna tudi pri teoretskih in splošno razvojnih temah. Tretji "zunanji" dejavnik, ki je posredno vplival na prostorski pristop, so nove (tele) tehnologije, katerih radikalen vpliv na možnosti preseganja prostora kot bariere se v razvitih družbah že tudi empirično potrjuje. Če tem zunanjim okoliščinam dodamo aktivnosti v tistih raziskovalnih komitejih, ki se specializirano ukvarjajo s prostorsko dimenzijo družbenega dogajanja, lahko rečemo, da je bil prostor posredno ali pa neposredno ena najpogostejše obravnavanih tem dvanajstega sociološkega kongresa v Madridu. Hiter zaključek bi torej lahko bil, da prostorska determiniranost družbenega življenja narašča. Vendar stvar ni tako preprosta. Zaradi ekološke obremenjenosti res narašča vloga prostora, po drugi strani pa telematika in "transnacionalni" procesi spravljajo nekatere "tradicionalne" prostorske sociologe v zadrego, ker jim objekt proučevanja nekako uhaja. Vendar pa je globalizacija dolgoročen proces, kar seveda pomeni, da bo še kar nekaj časa zanimivo opazovati in analizirati prestrukturiranje družbenoprostorskega dogajanja na relaciji globalno - lokalno.

S tem smo se že dotaknili razprav v Komiteju 03, ki se ukvarja z raziskovanjem (lokalnih) skupnosti (community research). Srečanja tega komiteja so bila v veliki meri posvečena prav spreminjanju razmerja med lokalnim in globalnim nivojem

družbenega življenja. Poudariti velja, da je precej razpravljalcev poudarjajo dvo-
smernost procesov. Očitno ne gre zgolj za globalizacijo, pač pa tudi za pojavljanje
"novega lokalizma". Zmanjševanje vloge nacionalne države in nastajanje transnacio-
nalnih entitet ustvarja prostor za afirmacijo "novega lokalizma" in regionalizma.
Posebnost so seveda dogajanja v Vzhodni Evropi, ki pa v tem komiteju skoraj niso bila
predstavljena. Izjema je referat o demokratizaciji lokalnih oblasti v Sovjetski zvezi.

Razprave v Komiteju 07, ki se ukvarja z raziskovanjem bodočnosti (Future
studies), se prav tako niso mogle izogniti prostorski demenziji. Razvoj nove tehnolo-
gije omogoča spremembo vnekaterih do sedaj neizbežnih določil vsakodnevnega
življenja v prostoru. Delitev delovnega in bivalnega okolja npr. ni več nujna
predpostavka uspešne organizacije "produkcije in reprodukcije". Simptomatično
je, da sta se o posledicah ponovne selitve dela na dom spraševali dve sociologinji. Ni
slučaj, da ta aktualni trend poudarjeno zanima predvsem ženske.

S prostorsko dimenzijo vsakdanjega življenja so se v določeni meri ukvarjali tudi
v Komiteju 13, ki združuje sociologe prostega časa. Časovna in prostorska organiza-
cija sociabilnosti je tema, ki je zelo blizu prostorski sociologiji. Prosti čas urbane
populacije ali pa npr. obravnavanje mestnih trgov kot prostorov zabave sta primera
dveh tem, ki bi bili nedvomno lahko predstavljeni tudi v okviru komitejev, ki se
specializirano ukvarjajo s prostorsko (regionalno, urbano) problematiko.

V Komiteju 21 za urbani in regionalni razvoj še vedno prevladuje politekonom-
ski pristop k raziskovanju prostorskih struktur oz. grajenega okolja. Med stalne teme
članov tega Komiteja npr. spada raziskovanje razmerja med državno in tržno
regulacijo produkcije prostora. Zlasti privatizacija "družbenih dejavnosti" že nekaj
časa priteguje veliko raziskovalne in analitske energije. Dejansko je mobilizacija
premosorazmerna z demontažo socialne države na zahodu. Zaradi tega ne preseneča,
da je glavno jedro razpravljalcev iz anglosaksonskega sveta, zlasti iz matice, tj.
Velike Britanije. Thacherizem, kot najbolj dosledna neokonservativna politika, je
zelo korenito spremenila t. i. kolektivno potrošnjo v urbanem prostoru. Celo oskrba
z vodo je ponekod že privatizirana. Tako se po eni strani zdi, da se urbani sociologi
v anglosaksonskem svetu z znano minucioznostjo ukvarjajo s problemi, ki se mnogim
(vzhodnjakom) zdijo manj pomembni, zlasti če jih primerjamo z velikimi temami, ki
so trenutno aktualne na vzhodu. Zaradi razlik v pristopu se včasih zazdi, da je razpoka
med vzhodom in zahodom tako velika, da je zelo težko najti skupno temo, še teže pa
skupni jezik. Obravnava privatizacije je dobra ilustracija teh razlik, ki pa se bodo
verjetno kmalu zmanjšale, ko se bodo tudi "vzhodnjaki" spoprijeli z različnimi pro-
storsko socialnimi posledicami tega procesa. Na zahodu imamo na voljo že detajlne
analize ekstremnih primerov privatizacije kolektivne potrošnje, ki zelo vplivajo na
prostorsko stratifikacijo. To pa je druga velika tema, ki je predmet kontinuirane
obravnav v RC 21. Rasna in etnična segregacija sta prav tako "klasični" temi, ki sta

prisotni že od nastanka urbane sociologije, preseneča pa, da tokrat v Madridu regionalna komponenta družbenega razvoja skoraj ni bila omenjena. Zdi se, da je večina skoraj preveč okupirana z obravnavo vpliva in posledic državne regulacije in da zaradi tega poskusi regionalne "emancipacije" še niso vzbudili velike pozornosti. V tem komiteju so bile obravnavane še mnoge druge teme, npr. stanovanjska problematika, vpliv tehnologije na prostorski razvoj, ekološka problematika, nezaposlenost idr., za katere bi lahko rekli, da glede na obstoječo "delitev dela" niso matične za ta komite. Očitno pa prekrivanje tem opozarja na znano dilemo prostorske sociologije. Na neki način je vsaka tema lahko obravnavana tudi s prostorskega vidika, ker se pač vse dogaja v "nekem prostoru". Nejasnosti glede tega, kaj je prostorska specifičnost družbenega dogajanja, očitno ostajajo. To potrjuje tudi dejstvo, da je prav Komite 21 organiziral največ skupnih srečanj z drugimi, "sosedskimi" komiteji.

Eno takih srečanj je bilo tudi s Komitejem 24 za socialno ekologijo. Vedno večja družbena mobilizacija, ki jo sproža degradacija okolja, je združila dve skupini sociologov, katerih predmet proučevanja je dejansko isti. Razlike so predvsem v pristopih. Kot smo že omenili, je v RC 21 še vedno zelo močan politekonomski pristop, socialni ekologi pa iščejo "neodvisne" zakone socialnega združevanja v prostoru. Če bi sklepali samo po temah, ki so bile na sporedu v Madridu, dejansko ne bi mogli ugotoviti, katere so bistvene razlike med obema komitejema. Internacionalna oz. globalna urbanizacija, megastrukture, vpliv nove tehnologije na prostorski razvoj, nove prostorske identitete, ki nastajajo zaradi teh vplivov, itd. in pa ekološka problematika v ožjem, tj. "zelenem" pomenu bi vse po vrsti lahko bile obravnavane na skupnih (joint) srečanjih. Seveda bi se tako postavilo vprašanje smiselnosti dveh oz. celo več vzporednih komitejev. Pravzaprav razlogov proti paralelizmu dejansko sploh ne bi bilo, če bi obstajal konkurenčni dialog med različnimi komiteji. Ker pa se zdi, da je ta paralelizem v določeni meri tudi ovira za "konstruktiven" dialog med različnimi pristopi, bi veljalo raziskati in razločiti objektivne in subjektivne razloge, ki pogojujejo ta paralelizem. Zdi se, da razlogi za (pre)veliko organizacijsko diferenciacijo izvirajo tudi iz potreb nekaterih individualnih profesionalnih karier. Takšen vtis zelo izrazito potrjuje tudi ustanovitev najnovejšega prostorskega raziskovalnega komiteja za "stanovanjsko sociologijo". Očitno je ustanavljanje novih samostojnih komitejev lažje in stimulatивnejše, kot pa iskanje skupnega imenovalca med posameznimi sorodnimi skupinami sociologov. Ideja o potrebi po integraciji različnih pristopov, ki je bila lansirana pred dvema letoma na sestanku Raziskovalnega sveta ISA na madridskem kongresu žal ni bila preveč opazna.

Tako bi lahko prikaz prostorskih tem v neprostorskih komitejih še nadaljevali: RC 28 - socialna stratifikacija, RC 31 - sociologija migracij, RC 35 - COCTA (koncepti in metodologija), RC 93 - sociologija katastrof, RC 40 - sociologija

agrikulture. V teh komitejih se prostor res pojavlja bolj obrobno, kljub temu pa je tudi to eden od dokazov za veliko prisotnost prostorskih tem na kongresu.

Poleg programov stalnih komitejev je bila na kongresu organizirana še množica dodatnih srečanj v okviru t. i. delovnih skupin in ad hoc srečanj. Nekatere teh delovnih skupin so imele enak ali pa celo večji program dela kot posamezni raziskovalni komiteji. Ena takih je bila tudi skupina, ki se je zbrala pod naslovom **Stanovanjska problematika in grajeno okolje**. Na osmih srečanjih je bila stanovanjska problematika osvetljena z mnogih zornih kotov. Največ referatov je bilo na temo stanovanjske segregacije. Prevlada Anglosaksoncev tudi v delu te skupine je bila očitna. Razprava je bila na trenutke že kar pretirano detajlna. Tako smo npr. izvedeli, da je sprememba tradicionalnega merskega sistema v decimalne avstralske (samo)graditelje stanovanj precej zbegala in za nekaj časa zmanjšala njihovo aktivnost. Predvidena in izvedena je bila tudi razprava o stanovanjski problematiki v t. i. postsocialističnem svetu in v tretjem svetu. Debata pa je še enkrat pokazala, da zahodni sociologi, celo specialisti za stanovanjska vprašanja, nimajo pravih predstav o naravi stanovanjskega vprašanja na vzhodu in da si zelo težko predstavljajo specifiko stanovanjskega vprašanja v tem delu sveta. Predstavitev stanovanjskih problemov tretjega sveta pa ni presegla deskripcije bolj ali manj težkih stanovanjskih razmer. Zelo obsežen program te dolovne skupine je na koncu pokazal rezultat – ustanovitev novega raziskovalnega komiteja za stanovanjsko problematiko, o čemer sem že govoril.

Za sociologa, ki se ukvarja s prostorskimi temami, je bila torej ponudba na madridskem kongresu neverjetno raznovrstna in obenem tudi razpršena. Glede na to, da je smisel kongresov prav v prikazovanju in soočanju najrazličnejših idej in tem, je množica referatov in delovnih srečanj seveda zaželjena. Vendar se kljub temu ni mogoče ubraniti vtisu, da bi bila kljub vsemu potrebna neka trdnjša oz. konsistentnejša organiziranost predstavljene raznovrstnosti. Če lahko razumemo, da je zelo težko integrirati celotno sociološko aktivnost, pa se vsaj pri prostorskih temah zelo očitno kaže potreba po združevanju, ki bo bolj produktivno soočalo različne koncepte in pa odpravilo sedaj zelo pogost paralelizem, tj. obravnavanje istih tem na zelo podoben način in v več komitejih. Mogoče je to zgolj vtis nekoga, ki ga je frustrirala nezmožnost biti na več mestih istočasno. Ta vtis nekoliko omili dejstvo, da je mogoče vsaj zapisane referate naknadno proučiti. Zbir vsega dogajanja z vsemi podatki o avtorjih in temah je objavljen v osnovni kongresni publikaciji, kar omogoča dokaj natančen naknaden vpogled v kongresno dogajanje.

Naj se za konec navežem na simbolno sporočilo likovne podobe madridskega kongresa. Pomečkana konzerva, na kateri gnezdi ptiček, verjetno predstavlja prehod iz industrijske "mehanske" družbe v novo (organsko) dobo. Nedvomno je bil ta motiv dokaj posrečeno izbran. Sociološko raziskovanje naj bi pomagalo čim bolj natančno

ugotoviti, v kakšnem stanju je stara "pomečkana" družba, in predvideti, kaj bo iz te razbitine nastalo. Šele čas bo pokazal, v kolikšni meri je madridski kongres prispeval k razjasnjevanju tega kompleksnega vprašanja, oz. ali je optimistična podoba kongresnega plakata prava projekcija bodočnosti. V množici referatov je mogoče najti podporo optimistični viziji, našli pa bi tudi bolj skeptične prispevke.